

„Svet nije lepo sređen, to je rusvaj.
Ne pokušavam da napravim red.”

Gari Vinograd

Stoji na ulici ispred zida. U odelu sa kravatom. Klem-pave uši, prestravljen pogled i kratka, bela kosa. Mršav je, ramena uska. U ruci, da se lepo vidi, drži nekakav časopis na kom se može pročitati reč *Awake*. Ispod piše *Jehovah's Witness* – Los Angeles. Fotografija datira iz hiljadu devet stotina pedeset pete. Liči na dečkića. Odavno je mrtav. Obukao se primereno za deljenje verskog časopisa. Stoji sâm, ispunjen tužnom i napadnom upornošću. Pored njegovih nogu naslućuje se torba (vidi se samo drška) u kojoj se nalaze na desetine primeraka časopisa koji mu niko, ili gotovo niko, neće uzeti. Štampani u nerazumno velikom broju primeraka, takvi časopisi nas podsećaju na smrt. U naletu optimizma – previše čaša, previše stolica... – gomilamo stvari koje vrlo brzo postanu nepotrebne. Stvari i naši naponi. Zid ispred kojeg stoji je ogroman. To se vidi po težini njegove neprozirnosti i dimenzijama klesanog kamena. Mora biti da je još tamo, u Los Angelesu. Sve ostalo se negde rastočilo: čovek u preširokom odelu sa šiljatim ušima koji je stao ispred zida da deli verski časopis, njegova bela košulja i tamna kravata, pantalone izlizane na kolenima, tašna i primerci časopisa. Zašto je važno ko smo, šta mi-slimo i šta ćemo postati? Nalazimo se negde u pejzažu sve do dana kada tamo više nismo. Juče je padala kiša. Otvorila

sam knjigu *The Americans* Roberta Frenka. Zaturila se u mojoj biblioteci, zaglavljena na nekoj polici. Otvorila sam tu knjigu nakon četrdeset godina. Setila sam se tipa koji stoji na ulici i prodaje časopis. Fotografija ima veći raster i bleđa je nego što je predviđeno. Poželela sam da ponovo prelistam *The Americans*, najtužniju knjigu na svetu. Mrtvaci, benzinske pumpe, ljudi sami, sa kaubojskim šeširima. Kako okrećem stranice, promiču džuboksovi, televizori, predmeti novog blagostanja. Jednako su sami kao onaj čovek, predimenzionirane, suviše teške i suviše bleštave novotarije, stavljene u nepripremljene prostore. Jednog lepog dana će ih skloniti. Napraviće još jedan mali krug, odneće ih u podrum. Nalazimo se negde u pejzažu sve do dana kada tamo više nismo. Setila sam se džuboksa iz luke u Djepu. Krenuli smo „spaćekom” u tri sata ujutro da vidimo more. Nisam imala više od sedamnaest godina i bila sam zaljubljena u Žozefa Denera. Sedmero nas je bilo u kolima koja su dupetom dodirivala zemlju. Ja sam bila jedina devojka. Vozio je Dener. Jurili smo ka Djepu i pili crveni „valstar”. Stigli smo u luku u šest, ušli u prvu kafanicu i naručili „pikon” pivo. Tu se nalazio taj džuboks sa ekranom. Smejali smo se kao ludi dok smo gledali pevače. Dener je pustio *Mesara* Fernana Rejnoa, plakali smo od smeha na skeč i od piva. Zatim smo se vratili. Bili smo mladi. Nismo znali da je to ireverzibilno. Ja danas imam šezdeset dve godine. Ne bih mogla reći da sam umela da budem srećna u životu, u smrtnom času ne bih mogla sebi dati ocenu četrnaest od maksimalnih dvadeset, kao Pjerov kolega koji je rekao: „Šta fali da kažemo četrnaest od maksimalnih dvadeset?”, ja bih pre rekla dvanaest, jer da sebe ocenim lošije, imala

bih utisak da sam nezahvalna ili da ću nekog povrediti, rekla bih dvanaest od maksimalnih dvadeset, ali bih varala. Kada budem pod zemljom, šta će to promeniti? Nikoga se neće ticati da li sam umela da budem srećna u životu ili nisam, a mene još manje.

Na dan mog šezdesetog rođendana, Žan-Lino Manoskrivi me je pozvao na trke u Oteju. Sretali smo se na stepeništu, i on i ja smo išli pešice, ja da sačuvam prihvatljivu liniju, a on zato što je imao fobiju od zatvorenog prostora. Bio je mršav, ne mnogo visok, rošav i širokog čela koje se produžavalo unazad, a sa strane je puštao čuveni pramen kose da pokrije ćelu kao svi ćelavi ljudi. Nosio je naočare sa debelim okvirom koje su ga činile starijim. Stanovao je na petom spratu, ja na četvrtom. Susreti na stepeništu kojim niko ne ide stvorili su malo saučesništvo među nama. U nekim modernim zgradama, stepenište je odvojeno i ružno, služi samo prilikom preseljavanja. Stanari ga i zovu uslužnim stepeništem. U početku se nismo zapravo poznavali, znala sam da on radi sa električnim aparatima za domaćinstvo. On je znao da ja radim u Institutu Paster. Naziv mog zanimanja, inženjer za patente, nikome ništa ne znači, a ja više ne pokušavam da ga objasnim tako da deluje privlačno. Jednom smo Pjer i ja kao par bili kod njih na piću. Njegova žena je postala *new age* terapeut, nakon što je vodila radnju sa cipelama. Oni su nov par, hoću da kažem u poređenju sa nama. Kada sam uoči svog rođendana sreća Žan-Linoa na stepeništu, rekla sam mu kako sutra punim šezdeset godina. Vukla sam noge, došlo mi tek tako. „Vi još nemate šezdeset godina, Žan-Lino?” Odgovorio mi je: imaću usko-

ro. Videla sam da pokušava da mi kaže nešto lepo, ali se ne usuđuje. Kada sam stigla na svoj sprat, dodala sam: sa mnom je gotovo, predajem se. Pita me je da li sam nekad bila na trkama. Rekla sam mu da nisam. Predložio mi je, mucajući, ako sam slobodna, da mu se prekosutra pridružim u Oteju u vreme ručka. Kada sam stigla na hipodrom, on se već smestio u jedan restoran, priljubljen uz izlog kroz koji su se videle staze. Na stolu boca šampanjca u kofi, raširene novine o trkama, išarane beleškama, i prosute ljuške od kikirikija pomešane sa starim tiketima. Čekao me je opušten, kao čovek koji prima u svom klubu, potpuno drugačiji nego što sam ga inače videla. Jeli smo neko masno jelo po njegovom izboru. Oduševljavao se posle svake trke, ustajao, vikao, mahao viljuškom sa koje su se klatili komadi praziluka. Svakih pet minuta je izlazio da popuši pola cigarete i vraćao se sa novim koncepcijama. Nikada nisam primetila da u njemu ima toliko energije, a pogotovo toliko radosti. Igrali smo u beznačajne svote na konje čije su nam mogućnosti bile nepoznate. On ih je *osećao*, imao je svoja intimna ubeđenja. Nešto malo je dobio, možda koliko je koštao šampanjac (popili smo celu bocu, uglavnom on). Ja sam stavila u džep tri evra. Rekla sam sebi: tri evra na dan kada punim šezdeset godina nije loše. Shvatila sam da je Žan-Lino Manoskrivi sâm. Bio je tip današnjeg Roberta Frenka. Sa *bic* hemijskom olovkom i novinama, a naročito šeširo. Stvorio je za sebe jedan ritual, izdvojio je u vremenu prostor koji ga je držao. Na trkama je dobijao široka leđa, čak mu se i glas menjao.

Setila sam se vremena kada je moj otac imao šezdeset godina. Jeli smo kiseli kupus sa kobasicama na Trgu republike. Roditelji su tih godina. Što je mnogo i apstraktno. Sada ti imaš toliko. Kako je to moguće? Čerka se bori sa alama i baucima, tumara kroz život nakostrešena i zblanuta, a onda odjednom ima šezdeset godina. Odlazila sam da fotografišem sa Žozefom Denerom. On je voleo fotografiju, a ja sve što je on voleo. Bežala sam sa časova biologije. U tim godinama se nismo plašili budućnosti. Stric mi je kupio polovnu „koniku”, što je delovalo profi, utoliko pre što sam joj ja dodala „nikonov” kaiš. On je imao „olimpus”, bez refleksa, fokusirao je pomoću ugrađenog daljinometra. Igrali smo se tako što slikamo istu temu, u istom trenutku, na istom mestu i svako napravi svoju fotografiju. Slikali smo ulice, kao veliki fotografi kojima smo se divili, prolaznike i životinje u Botaničkoj bašti pored faksa, ali najviše na trgu Kardine enterijere kafana koje je Dener obožavao. Besposličare, stalne goste, mumificirane u zadnjim boksovima. Uporedimo fotografije i odaberemo bolju koju ćemo uvećati. Šta je značilo bolju? Bolje kadriranu? Fotografiju koja otkriva male i neprimetne interakcije? Ko to zna? Često mislim na Žozefa Denera. Ponekad se pitam šta je s njim bilo. A šta je moglo biti sa tipom koji je umro od ciroze jetre u trideset šestoj godini? Otkad se ovo dogodilo, on mi se ponovo mota po glavi. Slatko bi se smejao da je čuo. *The Americans* su mi vratili slike iz mladosti. Sanjali smo i nismo ništa radili. Posmatrali smo prolaznike, zamišljali njihov život i određivali predmet na koji nam liče, na malj, na zavoj... Smejali smo se. Ispod smeha osećala se pomalo gorka dosada. Mnogo bih volela ponovo da vidim

te fotografije sa trga Kardine. Mora biti da su jednog dana bačene sa starom hartijom. Nakon mog rođendana na Oteju, raznežila sam se prema Žan-Linou Manoskriviju. Izlazili smo iz zgrade da protegnemo noge ili bismo popili kafu na uglu, kada se ukaže prilika. Napolju je imao pravo da puši, u kući ne. Doživljavala sam ga kao veoma nežnog muškarca, i još ga tako doživljam. Među nama nikada nije bilo prisnosti, ostali smo na „vi”. Ali smo pričali, katkada smo jedno drugom govorili stvari koje drugima nismo. Pogotovo on. Ali događalo se i meni. Otkrili smo da nam je zajednička odbojnost prema sopstvenom detinjstvu, oboje smo želeli da ga precrtamo crnom linijom. Jednog dana, dok se prisećao svog puta na ovom svetu, rekao mi je: u svakom slučaju, najgore je prošlo. Složila sam se. Žan-Lino je sa očeve strane bio unuk emigranata, italijanskih Jevreja. Njegov otac je počeo kao potrčko u radionici šivaćeg pribora. Zatim se specijalizovao za ukrasne trake i šezdesetih godina otvorio svoju pozamanteriju. Dugačku i usku radnju u aveniji Parmantje. Majka je sedela za kasom. Stanovali su u dnu dvorišta, na dva koraka od radnje. Roditelji su naporno radili i nisu bili nežni. Žan-Lino se nije zadržavao na ovoj temi. Imao je brata, mnogo starijeg, koji je postao uspešan u konfekciji. Njega su pustili niz vodu. Majka ga je izbacila iz kuće. Počeo je da radi u kuhinji sa diplomom majstora za kolače. U trenutku najvećeg optimizma u svom životu, upustio se u ugostiteljstvo. Bilo je teško, nema od-mora, zarada mala. Zavod za zapošljavanje je finansirao njegovu prekvalifikaciju za velike prodajne lance, a jedna posrednička asocijacija ga je zaposlila u firmi *Guli*, gde se bavio servisiranjem električnih aparata za domaćinstvo na-